

ДВНЗ
«Українська академія банківської справи
Національного Банку України»

Препринт серії № UABS КР/2013/015

Коробченко М.М.
студент групи ЗМП-11

ПРОТИДІЯ РЕЙДЕРСТВУ В УКРАЇНІ

Загальна характеристика роботи.

Постановка проблеми. В останній час проблема протидії злочинності в економічній сфері набула актуальності, оскільки Україна періодично опиняється в центрі уваги з боку світової спільноти, пов'язаної з недостатніми зусиллями по протидії цьому негативному явищу.

Складовою частиною економічної злочинності у сучасній Україні є рейдерство, тобто незаконне поглинання та захоплення підприємств, тісно пов'язане з організованою злочинністю, корупцією та відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, що створює непривабливі інвестиційний клімат та імідж України як корумпованої нестабільної держави, підриває основи демократії та верховенства права.

Сьогодні до схем незаконного поглинання та захоплення підприємств залучилися правоохоронні органи, суди та державна виконавча служба. Як зазначив Президент України Віктор Янукович, рейдерство — наочний приклад незадовільного стану справ. Тому боротьба з рейдерством — це не виїзд на місце злочину з автоматами й спецназом, а копітка робота в площині удосконалення чинного законодавства, аналізу економічного підґрунтя діяльності підприємства - жертви й ситуації на ринку та виявлення і усунення потенційних загарбників.

За даними міжнародних агенцій, Україна посідає 58 місце із 70 у рейтингу захищеності прав власності. При цьому частка протиправних поглинань сягає 70%. За різними оцінками, в Україні діє щонайменше 35 — 50 спеціалізованих рейдерських груп, які складаються, у тому числі, з досвідчених юристів та економістів. Кількість захоплень сягає 3 тис. на рік. Результативність рейдерських атак становить понад 90%. За експертною оцінкою, щорічний обсяг сегмента поглинань і злиттів (без приватизації) становить понад 3 млрд доларів США .

«Центр дослідження корпоративних відносин» за результатами проведеного експертного опитування назвав «найбільшими рейдерами в Україні» групу «Приват» (100% голосів експертів), «Фінанси і Кредит» (54.6%), «Альфа-Груп» (45.5%), СКМ (36.4%), ІСД (27.3%), «ТАСС» (18.6%), «Інтерпайп» (18.2%).

За даними Антирейдерського союзу підприємців, зараз вони займаються вирішенням 860 справ з цього питання. Близько 5% захоплених підприємств зберігають свій профіль діяльності та продовжують функціонувати на ринку, більшість же, змінюють сферу діяльності, або після захоплення продається майно організації. За останні 5 років жертвами рейдерства стали 3,5 тис. підприємств. Середньостатистична норма прибутку рейдера в Україні, за експертними оцінками, становить близько 1000% .

Так, за останні декілька років об'єктами рейдерських атак стали акціонерні товариства, що мають стратегічне значення для економіки держави: ВАТ «Науково-виробниче підприємство «Сатурн», ВАТ

«Акціонерна судноплавна компанія «Укррічфлот», ЗАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», ЗАТ «Дніпропетровський олійноекстракційний завод (Олейна)». Корпоративний конфлікт, що може перерости у протиправне захоплення товариства, триває на таких стратегічно важливих для економіки країни підприємствах: ВАТ «Управління будівництва Хмельницької АЕС», ВАТ «Кременчуцький сталеливарний завод», ВАТ «Укртатнафта», ЗАТ «Київстар Дж.Ес.Ем.», Державна акціонерна холдингова компанія «Чорноморський суднобудівний завод» тощо.

Серед підприємств, які мають важливе значення для економіки регіону та потерпають від рейдерських дій, слід назвати: ВАТ «Дніпрофарм» (м. Дніпропетровськ), ВАТ «Агрофірма «Провесін» (м. Львів), ВАТ «Жито мирхліб» (м. Житомир) та ін. Перелік підприємств, що потерпають від рейдерських дій або були фактично захоплені протиправним чином, можна продовжити, оскільки він налічує без перебільшення сотні акціонерних товариств.

Актуальність теми. В умовах становлення національної економіки та процесу її інтеграції з міжнародними фінансово-економічними системами, гостро постає питання про переділ власності шляхом незаконних захоплень та поглинань. Питання протидії рейдерським захопленням є нагальним для України. Цим негативним явищем завдається значної шкоди інтересам держави, її економічній безпеці та міжнародному іміджу. Вирішення відповідної проблеми сприятиме подальшому розвитку приватного сектору національної економіки. Зазначені обставини зумовлюють **актуальність** дослідження цієї проблеми на рівні дипломної роботи.

Значущість дослідження для України. Враховуючи наявність в Україні значного тіньового сектору економіки, поширеність операцій з незаконного захоплення майна та капіталу суб'єктів господарювання, результати дипломного дослідження проблем кримінально – правової відповідальності та протидії рейдерству безумовно мають теоретичну та практичну цінність.

Проблема рейдерства зачіпає інтереси як вітчизняних, так і іноземних суб'єктів господарювання та інвесторів. Ці явища стали реальною загрозою економіці в цілому, оскільки активно руйнуються бізнес, підприємництво і виробництво, посилюється напруга в економічному просторі країни, адже практично будь-яке підприємство може стати об'єктом рейдерської атаки або економічного шантажу, і в результаті економіка позбавляється незалежності. Об'єктами рейдерських атак стають як най-ліквідніші приватні підприємства, так і найменш захищені, але стратегічно важливі науково-дослідні інститути та наукомісткі виробництва. Тому можна говорити про те, що проблема рейдерства за сучасних ринкових умов є досить актуальною і підлягає негайному вирішенню [Варналій З. С., Мазур І. І. Рейдерство в Україні: Передумови та шляхи подолання // Стратегічні пріоритети. - 2007. - № 2 (3). - С. 129-136].

Ступінь розробленості теми.

У науковій літературі проблему протидії рейдерству висвітлено у публікаціях В. Авер'янова, П. Андрушка, Ю. Битяка, А. Берлача, В. Колпакова, С. Лопатіна, В. Сташиса, В. Тація, В. Щербини, В. Лисенка, С. Анісімова, О., Белікова, В. Білошапки, А. Тарасова, Н. Яблокова, Н. Гуторової, О. Добронравової, Д. Зеркалова та інших науковців.

Окремі аспекти питань протидії рейдерству висвітлювались у публікаціях С. Анісімова, О. Добронравової, В. Куца, А. Каганця, Т. Мулікова, В. Полякова, М. Пустового, І. Туника, Д. Черниха, М. та інших науковців. Більшість із них акцентує увагу саме на господарсько-цивільністичних проблемах протидії цьому явищу силами самих власників підприємств. Недостатньо уваги поки що приділяється кримінально-правовим та кримінологічним засобам протидії суспільно небезпечним проявам рейдерства.

Об'єкт і предмет дослідження.

Об'єктом дослідження є правові відносини, що склалися в Україні у сфері правового регулювання кримінальної відповідальності та протидії рейдерству, забезпечення належної охорони прав власників підприємств.

Предметом дослідження є опубліковані теоретичні праці науковців, нормативно-правові акти, що регулюють зазначені відносини, та практика їх застосування.

Мета і завдання дослідження.

Метою дипломної роботи є аналіз окремих положень нормативних актів, узагальнення і аналіз позицій по даній проблемі, виказаних рядом українських і російських фахівців, а також узагальнення практики протидії рейдерству в Україні.

При цьому автор ставить перед собою такі **завдання**:

- 1) розкрити зміст поняття рейдерство та його соціально – правову сутність;
- 2) зробити історичний екскурс в проблему виникнення рейдерства;
- 3) проаналізувати зміст та стан чинного українського законодавства, норми якого регламентують протидію незаконним захопленням та поглинанням підприємств;
- 4) розглянути судову практику та можливі склади злочинів, пов'язаних з рейдерськими атаками ;
- 5) дослідити доцільність встановлення окремої кримінальної відповідальності за рейдерство ;
- 6) надати кримінологічну характеристику сучасному рейдерству та українським рейдерам;
- 7) визначити причини та умови, що породжують рейдерство та сприяють його вчиненню;
- 8) розглянути можливі заходи протидії цьому явищу ;
- 9) внести пропозиції щодо вдосконалення діючого законодавства щодо кримінальної відповідальності і заходів запобігання та протидії рейдерству.

Методи дослідження.

В процесі виконання дипломної роботи автор використав такі загальноновизнані **методи** дослідження, як юридичний, системний, структурний, порівняльний та історичний аналізи.

В роботі використано широке коло нормативно – правових актів та спеціальних праць як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, наведені доступні дані статистики та приклади з практики, висвітлені окремі проблемні питання, викладено власну точку зору на деякі з них і сформульовані пропозиції щодо їх вирішення.

Ступінь вирішення проблеми в дослідженні та практичне значення одержаних результатів.

За результатами дипломного дослідження наводяться аргументи щодо встановлення окремої кримінальної відповідальності за замовлення, організацію, керівництво злочинними рейдерськими атаками та участь в таких діях, визначається місце цього злочину в системі норм Особливої частини КК України, надається кримінологічна характеристика рейдерству, виділяються основні причини та умови існування цього негативного явища та пропонується комплекс заходів протидії.

Апробація результатів дипломної (магістерської) роботи.
Висновки та пропозиції, одержані в результаті дипломного дослідження, оприлюднені під час захисту матеріалів переддипломної практики та попереднього захисту дипломної роботи на засіданні кафедри кримінально – правових дисциплін ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ» та викладені на сайті депозитарію академії у вигляді реферату (препринту).

Обсяг і структура дипломної (магістерської) роботи.

Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, дванадцяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дипломної роботи складає 135 сторінок, з них обсяг основного тексту – 96 сторінок (без врахування бібліографічного списку та додатків). В роботі використано 79 джерел вітчизняних та зарубіжних авторів.

В додатках наведені типові приклади неправосудних судових рішень, які, зазвичай, беруть собі на озброєння рейдери для захоплення чужих активів.

Основний зміст.

У вступі розкривається актуальність теми дипломної роботи , визначаються постановка проблеми дослідження, ступінь розробки теми, об'єкт, предмет, мета, завдання та методи дослідження, вказується структура та обсяг роботи.

У першому розділі дипломної роботи викладені загальні положення: законодавче та наукове визначення поняття „рейдерство”, розкрита його соціально - правова сутність, історія та передумови виникнення рейдерства, становлення вітчизняного законодавства про запобігання та відповідальність за рейдерські дії. Акцентовано увагу на те, що у вітчизняному законодавстві відсутнє визначення поняття кримінально – караного рейдерства, що утруднює протидію цьому злочинному прояву.

У другому розділі йде мова про сучасний стан наукових розробок кримінальної відповідальності за порушення вимог зазначеного законодавства та практику його застосування, аргументується необхідність вдосконалення кримінально – правових норм в напрямі більш ефективної протидії цьому негативному явищу, пропонується власна редакція відповідної норми Особливої частини КК України. Автор дипломної роботи приєднується до тих науковців, які відстоюють необхідність введення окремої кримінальної відповідальності за рейдерські дії.

У третьому розділі надана кримінологічна характеристика рейдерства, класифікуються причини та умови існування цього явища в Україні, діюча система запобігання та протидії злочинним рейдерським захопленням. Звертається увага на багатофакторність цього явища, необхідність підвищення ефективності державного контролю за поглинанням підприємств, виховання культури та встановлення етичних правил ведення конкурентної боротьби.

У четвертому розділі розглянуті питання охорони праці та безпеки у випадках надзвичайної ситуації на прикладі організації - Ковпаківський районний суд м. Суми, місця проходження переддипломної практики. Основна увага приділена аналізу діючих нормативних актів з питань охорони праці, організації забезпечення протипожежної безпеки, евакуації працівників із робочих приміщень на випадок надзвичайних ситуацій.

У висновках підведені підсумки дипломного дослідження, сформульовані пропозиції щодо вдосконалення діючого кримінального законодавства.

Висновки.

1. У продовж останніх років в Україні значного поширення набули суспільно небезпечні дії, пов’язані із силовим протизаконним захопленням підприємств, організацій, установ різних форм власності, що отримало назву «рейдерство».

2. Проблема рейдерства зачіпає інтереси як вітчизняних, так і іноземних суб’єктів господарювання та інвесторів. Ці явища стали реальною загрозою економіці в цілому, оскільки активно руйнуються бізнес, підприємництво і виробництво, посилюється напруга в економічному просторі країни, адже практично будь-яке підприємство

може стати об'єктом рейдерської атаки або економічного шантажу, і в результаті економіка позбавляється незалежності. Об'єктами рейдерських атак стають як найліквідніші приватні підприємства, так і найменш захищені, але стратегічно важливі науково - дослідні інститути та наукомісткі виробництва.

3. У юридичній літературі відсутнє кримінально-правове визначення рейдерства, що стало однією з головних перепон на шляху встановлення кримінальної відповідальності за захоплення підприємств. Як результат цього на практиці майже неможливо провести розмежування між цивільно-правовими і кримінально-правовими відносинами в цій сфері, чим успішно користуються рейдери для ухилення від кримінальної відповідальності.

4. Рейдерство потрібно відрізнити від недружного (ворожого) поглинання підприємств. Рейдерство і недружнє поглинання є різновидами корпоративного захоплення, які співвідносяться між собою як незаконний і законний способи позбавлення управління товариством проти волі власника шляхом викупу контрольного пакету акцій групою осіб.

5. Рейдерство припускає отримання кримінального контролю над майном, майновими і немайновими правами, грошовими коштами акціонерного чи іншого господарського товариства. Тому поняття рейдерства вказує на те, що в діях осіб, які беруть участь в такому діянні, завжди є ознаки злочинів, спрямованих на незаконне придбання чужого майна. В даному випадку мова йде про рейдерство у вузькому сенсі.

Тому під рейдерством в широкому сенсі слід розуміти неправомірне заволодіння корпоративним управлінням в юридичній особі.

Рейдерство слід розглядати як окремий вид організованої злочинної діяльності, що передбачає вчинення низки злочинів, пов'язаних спільним умислом на протиправне захоплення чужої власності, поєднане з використанням неправосудних судових рішень та корупції у правоохоронних органах.

З точки зору фахівців органів прокуратури, рейдерство – це злочинна діяльність організованих злочинних угруповань із привласнення чужого майна шляхом шахрайства, із використанням неправосудних судових рішень за співучасті корумпованих чиновників.

Рейдерство – це незаконне захоплення підприємства з метою заволодіння його активами та з використанням незаконних методів і засобів (кримінальне рейдерство)

6. Результати експертного опитування Центру дослідження корпоративних відносин свідчать про те, що при захопленні підприємств рейдери найчастіше використовують такі методи: підкуп суддів (100%), скуповування акцій (80%), залучення силових структур (67%), погрози власникам підприємств (53%), підробка документів (33%)⁴.

7. Для характеристики рейдерства важливе значення має його місце в системі Особливої частини КК України. З цього питання в юридичній літературі висловлюються різні точки зору. Вважаємо слушною думку про

те, що родовим об'єктом рейдерства є сфера господарської діяльності, а саме: виробництво, розподіл, обмін та споживання товарів, робіт і послуг, а тому пропонуємо включити цей склад злочину до розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України.

8. Існування кримінального рейдерства в Україні пояснюється економічними та політичними факторами, основні з яких: нестабільність, корупція, криміналізація економічних відносин, недосконалість діючого законодавства.

9. Система протидії протиправним поглинанням і захопленням акціонерних товариств в Україні складається із узгоджених дій багатьох органів державної виконавчої влади та правоохоронних органів.

Протидія рейдерству повинна мати комплексний характер, а тому концентруватися на таких напрямках:

1) вжитті організаційно-правових заходів подолання рейдерства, а саме: розробці та впровадженні комплексної боротьби; підвищенні ефективності прокурорської діяльності; активізації координаційної діяльності правоохоронних органів;

3) удосконаленні чинного законодавства — закріпленні терміна "рейдерство" на законодавчому рівні, впровадженні систематичних, продуманих змін законодавства стосовно цінних паперів та господарських товариств;

4) визначенні на законодавчому рівні критеріїв та механізмів віднесення тих чи інших об'єктів державної власності до стратегічно важливих, а також прозорому і чіткому порядку їх внесення до переліку об'єктів, що підлягають приватизації, та критеріїв для обґрунтування такого переведення;

5) залученні громадськості.

Таким чином, проаналізувавши вітчизняне галузеве законодавство у цій сфері, можна стверджувати, що на сьогодні в Україні створюється система передумов для формування ефективної правової основи, яка б забезпечила належний рівень протидії негативним проявам недружніх поглинань в Україні.

11. Суспільна небезпечність рейдерства, його поширеність в Україні, перспектива входження України в європейський правовий простір, правова природа цього явища диктують необхідність введення окремої кримінальної відповідальності за протиправні рейдерські дії.

12. Викладені в дипломній роботі аргументи дають підстави автору дипломної роботи запропонувати свою власну конструкцію кримінальної відповідальності за рейдерство:

«Ст.234 КК України. Незаконні рейдерські дії.

1. Замовлення, організація або участь в незаконних рейдерських діях,

-

караються штрафом від ста до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк з позбавленням права обіймати

певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років або без такого.

2. Ті самі дії, вчинені у великих розмірах або з використанням неправосудних чи підроблених судових рішень, -

караються позбавленням волі на строк від трьох до шести років з конфіскацією майна та з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Ті самі дії, вчинені в особливо великих розмірах або із залученням працівників державної виконавчої служби чи правоохоронних органів, -

караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років з конфіскацією майна та з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

4. Дії, передбачені частинами другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою або відносно особливо важливого об'єкту, караються позбавленням волі на строк від одинадцяти до чотирнадцяти років з конфіскацією майна та з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

5. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора, яка вчинила дії, передбачені частиною першою цієї статті, але добровільно заявила про них правоохоронним органам до вручення їй повідомлення про вчинення злочину і повністю відшкодувала завдані збитки.

Примітка 1. Під рейдерськими діями слід розуміти дії, спрямовані на отримання контролю над активами або управлінням суб'єкта господарської діяльності проти волі його власника (власників) шляхом використання обману, погроз, насильства чи шантажу з метою заволодіння майном чи майновими правами потерпілого.

Примітка 2. Злочин вважається вчиненим у великих розмірах, якщо вартість активів, на які скоєно напад, дорівнює або більше тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, а в особливо великих розмірах - дорівнює або більше десяти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян».

Анотація

Коробченко М, М.

Кримінально – правовий та кримінологічний аспекти протидії рейдерству

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», м. Суми, 2013.

В дипломній роботі розглянута актуальна для України проблема протидії незаконним захопленням підприємств (рейдерству) в кримінально – правовому та кримінологічному аспектах. Аналізуються теорія та практика застосування кримінальної відповідальності за рейдерські дії, визначаються їх кримінологічна характеристика, причини та умови, заходи протидії, шляхи вдосконалення кримінального законодавства.

Ключові слова: захоплення та поглинання підприємств, кримінальне рейдерство, протидія.

Аннотация

Коробченко Н. Н.

Уголовно – правовой и криминологический аспекты противодействия рейдерству

ГВУЗ « Украинская академия банковского дела НБУ», г. Сумы, 2013.

В дипломной работе рассмотрена актуальная для Украины проблема противодействия незаконным захватам предприятий (рейдерству) в уголовно – правовом и криминологическом аспектах. Анализируются теория и практика применения уголовной ответственности за рейдерские действия, определяются их криминологическая характеристика, причины и условия, меры противодействия, пути совершенствования уголовного законодательства.

Ключевые слова: захват и поглощение предприятий, уголовное рейдерство, противодействие.

Annotation

Korobchenko M, M.

Criminal law and criminological aspects of counteracting raider

State Higher Educational Institution « Ukrainian Academy of Banking of National Bank of Ukraine», Sumy 2013

The work is devoted to the urgent problem of combating crimes committed by raiders in Ukraine.. Theoretical and practical issues of how to apply criminal liability for raider attacks, their criminological characteristics, reasons and conditions, counteraction measures and means of improving criminal legislation are discussed.

Key words: capture and absorbing of enterprises, criminal raid, counteraction.

Коробченко, М.М. Протидія рейдерству в Україні [Текст] / М.М. Коробченко. – Суми : УАБС НБУ, 2013. – 11 с. – (Препринт / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України» ; UABS KP/2013/015)